

تحلیل راهبردهای ادب‌مندی کلامی در مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) و بازتاب آن‌ها در ترجمه انگلیسی: رویکردی به معارف اهل بیت (ع)^۱

<https://doi.org/10.22034/pke.2025.21162.1985>

۱- عبدالباسط عرب یوسف‌آبادی

استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران (نویسنده مسئول).

Abdulbasit Arab Youssefabadi

Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Zabol, Zabol, Iran (Corresponding Author).

arabighalam@uoz.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0003-4899-4051>

۲- مسلم فتح‌اللهی

استادیار، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

Moslem Fatollahi

Assistant Professor, Department of English, Faculty of Literature and Humanities, University of Zabol, Zabol, Iran.

m.fatollahi@uoz.ac.ir

---

¹. A Study of Expression Strategies in the English Translation of the Fifteen Supplications of Imam Sajjad (AS)

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۱۴

بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۰۲

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۶

انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱

Article Type: Research Article

Received: 04 May 2025

Received in revised form: 23 May 2025

Accepted: 27 May 2025

Available online: 23 August 2025

چکیده

دعایه عنوان یکی از برجسته‌ترین کنش‌های کلامی و معنوی در ارتباط انسان با خداوند، از ساختارهای زبانی و کلامی ویژه‌ای برخوردار است. پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و پیکره‌بنیاد، به تحلیل راهبردهای بیان کلامی در ترجمه انگلیسی مجموعه مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که پرسامدترین راهبرد بیان در این مناجات‌ها، راهبرد غیرمستقیم (شامل درخواست و اشاره) است که ریشه در ساختارهای کلامی و معنوی ادعیه دارد. این رویکرد، که به منظور حفظ ادب و خشوع در گفت‌وگوی کلامی با خداوند به کار رفته، نشان‌دهنده تواضع و عمق معنوی امام سجاد (ع) به عنوان گوینده این مناجات‌هاست. این ویژگی نه تنها به تعمیق ارتباط معنوی و کلامی با خداوند کمک می‌کند، بلکه فضای احترام‌آمیزی را در این متون ایجاد می‌نماید. بررسی ترجمه انگلیسی این ادعیه نشان می‌دهد که مترجم با پایبندی به ساختار کلامی متن عربی و انتقال دقیق ادب‌مندی و معنویت نهفته در آن، توانسته است جلوه‌ای از معارف کلامی اهل بیت (ع) را در زبان انگلیسی بازتاب دهد. این پژوهش به تبیین جنبه‌های کلامی مناجات‌های امام سجاد (ع) و نقش آن‌ها در گسترش معارف شیعی در عرصه بین‌المللی کمک می‌کند.

کلمات کلیدی: راهبردهای بیان، مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع)، ترجمه انگلیسی، ادب‌مندی، صحیفه سجادیه.

۱. مقدمه

حفظ وجهه اجتماعی، یعنی حفظ آن تصویری که افراد از خود در ذهن دیگران دارند، یکی از مهم‌ترین دلایل استفاده از زبان است. در واقع انتخاب واژگان، ساختار جمله، لحن صدا و سایر عناصر زبانی، همگی بر نحوه درک و ارزیابی ما از دیگران و همچنین نحوه درک دیگران از ما تأثیر می‌گذارد. زبان‌شناسی اجتماعی به ما کمک می‌کند تا درک کنیم که چگونه زبان، بازتابی از هویت اجتماعی و فرهنگی افراد است و چگونه از طریق زبان، افراد می‌توانند وجهه اجتماعی خود را حفظ کنند یا تغییر دهند. از زمان آغاز مطالعات علمی در باب وجهه^۲، محققان این مفهوم را از منظرهای مختلف مورد مطالعه قرار داده‌اند. بیشترین مطالعاتی که در باب وجهه صورت گرفته، این مفهوم را در ارتباط با پدیده ادب در نظر گرفته‌اند. واژه وجهه نخستین بار با نظریه ادب‌مندی براون و لوینسون^۳ به عنوان واژه‌ای تخصصی به حوزه زبان‌شناسی وارد شد (توماس، ۱۹۹۵، ص. ۶).

درباره راهبردهای بیان در گفتمان شفاهی و مکتوب، مطالعات گسترده‌ای صورت پذیرفت که از برجسته‌ترین آنها می‌توان به کتاب «ادب‌مندی: برخی از ساختارهای فراگیر کاربرد زبان» (۱۹۸۷م) از براون و لوینسون اشاره کرد. آن‌ها سه عامل فاصله اجتماعی، رابطه قدرت و درجه اجبار را در تعیین میزان ادب‌مندی تعاملات زبانی، مؤثر می‌دانند. تعامل پیچیده این سه عامل بر یکدیگر، به طور مستقیم بر انتخاب ساختارهای زبانی گوینده تأثیر می‌گذارد. به عبارت دیگر، هرچه فاصله اجتماعی بیشتر باشد و رابطه قدرت نامتقارن‌تر و درجه اجبار نیز بالاتر باشد، گوینده از راهبردهای ادب‌مندانه‌تری برای حفظ وجهه اجتماعی خود و مخاطب استفاده خواهد کرد (القحطانی و الریاشی، ۲۰۱۶، ص. ۶۴). به همین جهت است که گوینده برای بیان درخواستی متناسب با بافت کلام، از راهبرد مستقیم و یا غیرمستقیم استفاده می‌کند. راهبردهای ادب‌مندی در زبان، متنوع و متناسب با بافت گفتگو است و یک الگوی ثابت و یکسان برای همه موقعیت‌ها وجود ندارد. زبان‌شناسان متغیرهای ادب‌مندی زبان را سه عامل طرفین گفتگو (جنسیت، سن، قدرت و جایگاه اجتماعی گوینده و مخاطب)، موضوع گفتگو و بافت گفتگو می‌دانند (حمرای، ۲۰۱۵، ص. ۱۳۷). با ملاحظه این سه عامل است که شیوه بیان گوینده از مؤدبانه به دیگر شیوه‌ها تغییر می‌کند.

دعا به عنوان یکی از مهم‌ترین کنش‌های زبانی و ارتباطی انسان با جهان هستی و موجودات برتر از ساختارهای زبانی خاصی برخوردار است. این ساختارها در طول تاریخ و در فرهنگ‌های مختلف، تکامل یافته و به شکل‌های متنوعی جلوه کرده‌اند. از آن‌جا که چنین متونی بر پایه رعایت وجهه اجتماعی طرفین گفتگو است؛ لذا گمان می‌رود قواعد ادب‌مندی در ساختارهای زبانی آن رعایت شده باشد. به همین جهت در این پژوهش تلاش می‌شود راهبردهای بیان در بخش مجموعه مناجات‌های پانزده‌گانه از امام سجاد (ع) مورد بررسی قرار گیرد. محور این

² face

³ Brown & Levinson

مناجات‌ها که توسط شیخ حرعاملی (۱۱۰۴-۱۰۳۳ق) و علامه مجلسی (۱۱۱۰-۱۰۳۷ق) و شیخ عباس قمی (۱۳۵۹-۱۲۹۴ق) در کتاب‌هایی همچون *الصحیفه الثانیة السجادیة*، *بحار الانوار* و *مفاتیح الجنان* آورده شده‌است، مباحث اخلاقی و عرفانی است. در این مناجات‌ها، امام سجاد (ع) در طی ۱۵ روز متوالی برای عاقبت به خیری هر یک از بندگان خدا دعا کرده و به مناجات با خداوند کریم و بخشنده می‌پردازند.

مهم‌ترین پرسش‌هایی که در این پژوهش تلاش می‌شود به آن‌ها پاسخ داده شود عبارت است از:

- (۱) پربسامدترین راهبرد بیان در مجموعه مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) کدام است؟
- (۲) چگونه مجموعه مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) از طریق الگوهای ادب‌مندی کلامی، معارف اهل بیت (ع) را در گفتمان دینی بازتاب می‌دهد؟
- (۳) راهبردهای ادب‌مند کلامی در متن عربی مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) چگونه در ترجمه انگلیسی اثر بازتاب یافته است؟

۲. پیشینه تحقیق

تاکنون، پژوهشگران عرب‌زبان آثار متعددی را از منظر ادب‌مندی زبان مورد پژوهش قرار داده‌اند؛ از آن جمله: کمال سریدار و اتونه (۱۹۹۳م) در مقاله انگلیسی «بررسی کُنش گفتاری امر در افراد دوزبانه عربی- انگلیسی» در پی مقایسه راهبردهای ادب در دو فرهنگ آمریکایی و عربی، دریافته‌اند که در هر دو فرهنگ، خطر تحمیل، مهم‌ترین عامل در فاصله اجتماعی و ناکارآمدترین عامل در برانگیختن ادب به‌شمار می‌رود. ابوتاکي (۲۰۰۵م) در کتاب «صور الأمر فی العریبة بین التنظیر والاستعمال» با بررسی ساختارهای امر در زبان عربی به این نتیجه رسید که گاه مخاطب از ابزارهای تعدیلی خاصی برای دستور دادن استفاده می‌کند؛ لذا محتوای اصلی دستور را تغییر نمی‌دهد، بلکه با تکنیک‌هایی خاص، فشار آن را کمتر یا بیشتر می‌کند.

از دیگر سو، پژوهشگران فارسی‌زبان نیز به بررسی متون مختلف از منظر ادب‌مندی پرداختند؛ از آن جمله: لطفی‌پور (۱۳۶۲ش) در مقاله «بررسی زبان مؤدبانه در فارسی کنونی از نظر جامعه‌شناسی» با بررسی هنجارهای مؤدب بودن و قاعده‌های مؤدبانه گفتار چنین نتیجه گرفت که ادب یکی از سازه‌های تولدانی کاربرد زبان در مراودات اجتماعی است. اکبری (۲۰۰۲م) در مقاله «ادب‌مندی در ساختار زبان فارسی» با بررسی علل کاربرد زبان مؤدبانه در فارسی، بیشتر آنها را به مسأله فرهنگ ارتباط داد. محمد غضنفری (۱۳۸۷) در مقاله «جلوه‌هایی از بازتاب اصول ادب در تاریخ بیهقی» به این نتیجه رسیده است که وجه مشترک گفتمان مؤدبانه امروز با کتاب تاریخ بیهقی در کاربرد بسیاری از فعل‌ها و عبارت‌های اسمی حاکی از فروتنی است. غیاثیان و همکاران

۱۳۹۲ش) در مقاله «راهبردهای بیان تقاضا: مقایسه فارسی آموزان خارجی با فارسی زبانان» با مقایسه راهبردهای تقاضا بین فارسی آموزان و فارسی زبانان، چنین نتیجه گرفتند که پرسامدترین راهبرد در میان هر دو گروه، راهبرد غیرمستقیم متعارف (پرسشی) است که نشانگر سطح بالای توانش کاربردشناختی بر نحوه بیان تقاضا توسط آنها می‌باشد.

یکی از پژوهش‌های مرتبط به مطالعه جاری، مطالعه تک‌تبار فیروزجائی، حاجی‌خانی و مقدسی‌نیا (۱۳۹۷) است. این پژوهش‌گران با بررسی شیوه‌های رعایت ادب در صحیفه سجادیه نشان دادند که در صحیفه سجادیه، ابزارهای تعدیلی گوناگونی جهت تلطیف فضای امر و کاهش تحمیل خواسته وجود دارد. پرهیز از بیان درخواست به صورت مستقیم، به کار بستن ادب رسمی، استفاده از سبک گزارش، تحقیر شأن و جایگاه خود و بالا بردن مقام مخاطب در خلال توصیف و گزارش از حالات خود و مخاطب، از مهم‌ترین شیوه‌های رعایت ادب در صحیفه سجادیه است.

باتوجه به پیشینه یادشده می‌توان به درستی ادعا کرد که تاکنون هیچ‌یک از محققان به بررسی ادب‌مندی در ترجمه مناجات‌های امام سجاد نپرداخته‌اند و این نخستین پژوهشی است که از این منظر به این ادعیه می‌پردازد. تحلیل زبانی و زبان‌شناختی متون دینی، یکی از مهم‌ترین رویکردها برای درک عمیق‌تر از این متون و کشف لایه‌های پنهان معنایی آن‌هاست. این رویکرد نه تنها برای متخصصان علوم دینی، بلکه برای همه کسانی که به مطالعه و فهم متون دینی علاقه‌مند هستند، ضروری و مفید است. این پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد کیفی، به بررسی تأثیر ساختارهای زبانی ادبی بر ترجمه انگلیسی مجموعه مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) پرداخته است. از سوی دیگر، با تحلیل کیفی، به بررسی چگونگی عملکرد این عناصر در ایجاد معانی چندلایه و تأثیرات احساسی بر مخاطب پرداخته شده است. افزون بر این، راهبرد مترجم انگلیسی مناجات‌های پانزده‌گانه یعنی ویلیام چیتیک (۱۹۹۷) در انعکاس راهبردهای ادب‌مندی متن اصلی در ترجمه نیز واکاوی شده است.

۳. راهبردهای بیان در مناجات‌های پانزده‌گانه

۳-۱ راهبرد مستقیم

راهبرد مستقیم روشی است که گوینده در آن به طور صریح، بدون ابهام و با کمترین پیچیدگی زبانی، قصد و نیت خود را بیان می‌کند. در این شیوه، گوینده از عبارات روشن و صریح استفاده کرده و به طور مستقیم به هدف مورد نظر خود اشاره می‌کند (براون و لوینسون، ۱۹۸۷، ص. ۶۹). بنابر عقیده بسیاری از زبان‌شناسان، چون این نوع بیان بیشتر در رابطه‌های دوستانه کاربرد دارد و طی آن گوینده به خدشه‌دار شدن اعتبار اجتماعی مخاطب توجهی ندارد؛ از وضعیت ادب‌مندی دورتر است (گوتلی، ۱۹۹۵، ص. ۲۶۸). به‌عنوان مثال وقتی گوینده به مخاطب

می‌گوید: «فورا این خبر را به پدرم برسان»؛ با توجه به اصل حفظ حرمت مخاطب در تعاملات اجتماعی، استفاده از دستور مستقیم به ویژه در مواردی که تفاوت سلسله‌مراتبی بین گوینده و مخاطب وجود دارد، می‌تواند باعث خدشه‌دار شدن احساسات مخاطب و کاهش اثربخشی پیام شود. راهبرد مستقیم، بنابر میزان آمرانه‌بودن، به ترتیب شامل امر مستقیم، پرسش مستقیم و گفت‌کنش است.

۱-۱-۳ امر مستقیم

قدرتمندترین نوع بیان مستقیم در حوزه ارتباطات، به حالتی اشاره دارد که در آن گوینده بدون هیچ واسطه‌ای و به طور مستقیم، دستور یا فرمانی را به مخاطب منتقل می‌کند (سریدار و اتونه، ۱۹۹۳، ص. ۲۸۰). این نوع بیان که در آن، گوینده از نظر اجتماعی از مرتبه بالایی قدرتمندی برخوردار است و به خود اجازه می‌دهد نسبت به اشخاص پائین‌تر دستور دهد، به عنوان کنش تهدیدآفرین در قبال وجهه مستقل مخاطب محسوب می‌شود (مقدسی‌نیا و سلطانی، ۱۳۹۳، ص. ۲۲۱). استفاده از فعل امر در بسیاری از فرهنگ‌ها و زبان‌ها به عنوان نشانه‌ای از عدم رعایت ادب و نزاکت تلقی می‌شود. به این معنا که وقتی گوینده به طور مستقیم از مخاطب می‌خواهد که کاری انجام دهد، این ممکن است به عنوان یک رفتار بی‌احترامی یا تحکم‌آمیز در نظر گرفته شود. به عبارت دیگر، این نوع بیان می‌تواند احساس تحکم و سلطه را منتقل کند که در بسیاری از موقعیت‌های اجتماعی مناسب نیست. جایگاه اجتماعی مخاطب به اعتبار و احترام او در یک موقعیت اجتماعی خاص اشاره دارد. زمانی که گوینده از فعل امر استفاده می‌کند، ممکن است این احساس را به مخاطب منتقل کند که او به عنوان یک فرد مستقل و محترم مورد توجه قرار نمی‌گیرد. این امر می‌تواند باعث ایجاد احساس ناراحتی، خشم یا بی‌احترامی در مخاطب شود و در نتیجه، جایگاه اجتماعی او خدشه‌دار گردد. فعل امر در مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) از معنای محض دستور و فرمان، به معنای درخواست، خواهش و التماس تغییر می‌کند. این تغییر معنایی، با توجه به رابطه خاص بین گوینده (بنده) و مخاطب (خداوند) صورت می‌گیرد. از منظر ادب‌مندی نیز می‌توان گفت که استفاده از فعل امر در مناجات‌های مورد بحث، به نوعی بیانگر ادب و تواضع گوینده در برابر مخاطب است؛ زیرا گوینده با استفاده از این فعل، خود را کوچک‌تر از مخاطب نشان می‌دهد و به او التماس می‌کند. در زیر به چند نمونه مثال از این کارکرد اشاره می‌شود:

مناجات اول: «أَمَاتَ قَلْبِي عَظِيمُ جِنَايَتِي، فَأَجِيهِ بِتَوْبَةٍ مِنْكَ يَا أَمَلِي وَبُعَيْتِي، وَيَا سُؤْلِي وَمَنْيَتِي» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۰۱). {استفاده از فعل امر و تلطیف این نوع امر با استفاده از منادای «يَا أَمَلِي وَبُعَيْتِي، وَيَا سُؤْلِي وَمَنْيَتِي» صرفاً جهت فاصله‌گذاری میان گوینده و مخاطب}

مناجات اول: «فَاسْتَجِبْ دُعَائِي، وَلَا تُخَيِّبْ فِيكَ رَجَائِي، وَتَقَبَّلْ تَوْبَتِي، وَكَفِّرْ خَطِيئَتِي، بِمَنِّكَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» (همان، ص. ۴۰۳). {استفاده از فعل امر و تلطیف این نوع امر با قیده‌های «بِمَنِّكَ وَرَحْمَتِكَ» و منادای «يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» صرفاً جهت فاصله‌گذاری میان گوینده و مخاطب}

مناجات پانزدهم: «إِلٰهِي فَزَهِّدْنَا فِيهَا، وَسَلِّمْنَا مِنْهَا بِتَوْفِيقِكَ وَعِصْمَتِكَ، وَأَنْزِعْ عَنَّا جَلَابِيبَ مُخَالَفَتِكَ، وَتَوَلَّ أُمُورَنَا بِحُسْنِ كِفَايَتِكَ؛ وَأَوْفِرْ مَزِيدَنَا مِنْ سَعَةِ رَحْمَتِكَ، وَأَجْمِلْ صَلَاتِنَا مِنْ فَيْضِ مَوَاهِبِكَ، وَأَغْرَسْ فِي أَفْئِدَتِنَا أَشْجَارَ مَحَبَّتِكَ، وَأَتِمِّمْ لَنَا أَنْوَارَ مَعْرِفَتِكَ، وَأَدْفِنَا حَلَاوَةَ عَفْوِكَ وَوَلَدَةَ مَغْفِرَتِكَ، وَأَقْرِرْ أَعْيُنَنَا يَوْمَ لِقَائِكَ بِرُبُوبَتِكَ، وَأَخْرِجْ حُبَّ الدُّنْيَا مِنْ قُلُوبِنَا كَمَا فَعَلْتَ بِالصَّالِحِينَ مِنْ صَفْوَتِكَ وَالْأَبْرَارِ مِنْ خَاصَّتِكَ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، وَيَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ» (همان، ص. ۴۲۱). {استفاده از فعل امر و تلطیف این نوع امر با جمله دلنشین و مؤدبانه «كَمَا فَعَلْتَ بِالصَّالِحِينَ مِنْ صَفْوَتِكَ وَالْأَبْرَارِ مِنْ خَاصَّتِكَ» و همچنین منادای «يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، وَيَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ» صرفاً جهت فاصله‌گذاری میان گوینده و مخاطب}

۲-۱-۳ پرسش مستقیم

پرسش مستقیم بالاترین حد آمرانگی را بعد از امر مستقیم تداعی می‌کند. در این نوع بیان که گوینده از موضع قدرت به مخاطب می‌نگرد و منتظر پاسخ مستقیم بله یا خیر از طرف اوست، کم‌ترین فاصله میان درخواست و اجابت آن ایجاد می‌شود (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۱۳۵) بنابراین این نوع بیان، از وضعیت ادب‌مندی فاصله دارد. در چنین جملاتی گوینده در موقعیتی قرار دارد که احساس تسلط یا کنترل بر وضعیت ارتباطی دارد. این می‌تواند به دلایل مختلفی باشد، از جمله جایگاه اجتماعی، تخصص، یا نقش‌های خاص در یک تعامل. در این حالت، گوینده ممکن است انتظار داشته باشد که مخاطب به‌طور مستقیم و سریع به پرسش پاسخ دهد. استفاده از پرسش‌های مستقیم در شرایطی که گوینده در موضع قدرت قرار دارد، می‌تواند تأثیرات مختلفی بر روی روابط اجتماعی و زبانی داشته باشد. از یکسو، این نوع پرسش‌ها می‌تواند ارتباطات را ساده‌تر و سریع‌تر کند؛ اما از سوی دیگر ممکن است احساس فشار یا تحکم را در مخاطب ایجاد کند. به این ترتیب، مخاطب ممکن است احساس کند که تحت فشار است تا به سرعت پاسخ دهد، حتی اگر در آن لحظه آماده نباشد. در مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد از پرسش‌های مستقیم متعددی استفاده شده است؛ اما ساختار هیچ‌یک از آن‌ها به گونه‌ای نیست که پرسش از موضع بالا به پایین ارائه شده باشد، بلکه تعابیر و واژگانی در آن گزاره‌ها وجود دارد که بر خروج پرسش از معنای اصلی آن دلالت دارد. گوینده این پرسش‌ها (امام سجاد) به‌طور مستقیم به دنبال پاسخ نیست؛ زیرا این پرسش‌ها بیشتر به‌عنوان ابزاری برای بیان التماس و خواهش از خداوند به کار رفته است. این نوع پرسش‌ها در زبان‌شناسی به عنوان پرسش‌های بلاغی شناخته می‌شود؛ زیرا هدف آن‌ها جلب توجه به موضوعی

خاص یا بیان احساسات عمیق است، نه دریافت پاسخ (بالانکن شیپ و کرگ، ۲۰۰۶). امام سجاد (ع) برای رعایت ادب به گونه‌ای سخن می‌گوید که فاصله او با مخاطب به وضوح نشان داده می‌شود و با طرح مستقیم خواسته خود به روند طرح خواسته و به تبع آن به وجهه مخاطب خدشه وارد نمی‌کند. بنابراین گوینده جایگاه و منزلت مخاطب را تبیین می‌کند و با استفاده از عباراتی خاص از او تعریف می‌کند و با این کار جایگاهش را بالا می‌برد. از سوی دیگر در تکاپوی خود برای حفظ فاصله با مخاطب سعی می‌کند تا جایگاه خود را تا پایین‌ترین حد ممکن تنزل دهد. لازم به ذکر است که کارکردهای پرسش مستقیم در مناجات‌های امام سجاد (ع) مشابه کارکرد امر مستقیم است و قواعد همنشینی و جانشینی که در این گزاره‌ها استفاده شده است، دقیقاً مشابه نمونه مثال‌های مرتبط با امر مستقیم است؛ بنابراین در این قسمت از تحلیل شاهدمثال‌ها پرهیز شده است. به برخی از آن‌ها بنگرید:

مناجات اول: «**إِلَهِي هَلْ يَرْجِعُ الْعَبْدُ الْأَبْقُ إِلَّا إِلَىٰ مَوْلَاهُ؟ أَمْ هَلْ يُجِيرُهُ مِنْ سَخَطِهِ أَحَدٌ سِوَاهُ؟**» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶: ۴۰۲).

مناجات چهارم: «**إِلَهِي مَنْ الَّذِي نَزَلَ بِكَ مَلْتَمَسًا قِرَاكَ فَمَا قَرَيْتَهُ؟ وَمَنْ الَّذِي أَنَاخَ بِبَابِكَ مَرْتَجِيًا نَدَاكَ فَمَا أَوْلَيْتَهُ؟ أَيَحْسِنُ أَنْ أَرْجِعَ عَنْ بَابِكَ بِالْخَبِيئَةِ مَصْرُوفًا، وَلَسْتُ أَعْرِفُ سِوَاكَ مَوْلَىٰ بِالْإِحْسَانِ مَوْصُوفًا؟ كَيْفَ أَرْجُو غَيْرَكَ وَالْخَيْرُ كُلُّهُ بَيْدِكَ؟ وَكَيْفَ أُوْمَلُ سِوَاكَ وَالْخَلْقُ وَالْأَمْرُ لَكَ؟! أَأَقْطَعُ رَجَائِي مِنْكَ وَقَدْ أَوْلَيْتَنِي مَا لَمْ أَسْأَلْهُ مِنْ فَضْلِكَ؟ أَمْ تُفْقِرُنِي إِلَىٰ مِثْلِي وَأَنَا أَعْتَصِمُ بِحَبْلِكَ؟ يَا مَنْ سَعَدَ بِرَحْمَتِهِ الْقَاصِدُونَ، وَلَمْ يَشَقَّ بِنِقْمَتِهِ الْمُسْتَغْفِرُونَ؛ كَيْفَ أُنْسَاكَ وَلَمْ تَزَلْ ذَاكِرِي؟! وَكَيْفَ أَلْهُو عَنْكَ وَأَنْتَ مُرَاقِبِي؟!**» (همان، ص. ۴۰۶).

۳-۱-۳ گفت‌کنش

گفت‌کنش، کنشی است که با تولید آوا یا ایجاد علایم نوشتاری همراه است. برای آن که به یک کنش کلامی، گفت‌کنش اطلاق شود، باید هم معنادار باشد و هم مقصودی را بیان کند (سرل، ۱۹۷۱، صص. ۴۴-۴۶). اگر گفت‌کنش از گوینده‌ای با جایگاه اجتماعی بالا به مخاطبی با جایگاه اجتماعی پایین ارسال شود، آن سخن ادب‌مند است. عکس این قضیه نیز دال بر غیرمؤدبانه بودن پیام موردنظر دارد. در مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) از این راهبرد بیان استفاده نشده است و آن جملات و عباراتی که احساس می‌شود می‌تواند رویکردی مشابه گفت‌کنش داشته باشد، با واژگان و تعابیر تلطیف‌کننده متعددی همراه شده است که نمی‌توان آن را در زمره گفت‌کنش قرار داد. به عنوان مثال در مناجات چهاردهم گوینده از مخاطب می‌خواهد او را در برابر مشکلات حفاظت نماید. استفاده از فعل «أسألك» بیانگر نوعی درخواست است که با صیغه اول شخص مفرد و همچنین در

زمان حال رخ داده است و در زمرة مفاهیم مرتبط با «پافشاری در التماس و خواهش» قرار می‌گیرد؛ اما در کنار این فعل، تعبیری متعددی همچون «سَكِينَتِكَ؛ اَنْوَارِ مَحَبَّتِكَ؛ شَدِيدِ رُكْنِكَ؛ اُكْنُافِ عِصْمَتِكَ، بِرَأْفَتِكَ وَرَحْمَتِكَ؛ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» استفاده شده است که مؤید ادعای فوق است: «اَسْأَلُكَ يَا اَهْلَ خَاصَّتِكَ مِنْ مَلَائِكَتِكَ وَالصَّالِحِينَ مِنْ بَرِيَّتِكَ، اَنْ تَجْعَلَ عَلَيْنَا وَاقِيَةً تُنَجِّنُنَا مِنَ الْهَلَكَاتِ، وَتَجْنِبُنَا مِنَ الْاَفَاتِ، وَتَكُنُّنَا مِنْ دَوَاهِي الْمَصِيبَاتِ، وَاَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا مِنْ سَكِينَتِكَ، وَاَنْ تَغْشَى وَجُوهُنَا بِاَنْوَارِ مَحَبَّتِكَ، وَاَنْ تُؤْوِيَنَا اِلَى شَدِيدِ رُكْنِكَ، وَاَنْ تَحْوِيَنَا فِي اُكْنُافِ عِصْمَتِكَ، بِرَأْفَتِكَ وَرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۲۱).

۳-۲ راهبرد غیرمستقیم

راهبردهای غیرمستقیم در ارتباطات به شگردهایی اطلاق می‌شود که در آن گوینده به جای بیان صریح و مستقیم منظور خود، از عبارات غیرمستقیم استفاده می‌کند. این نوع بیان معمولاً به منظور حفظ ادب و احترام در تعاملات اجتماعی به کار می‌رود. در شرایطی که فاصله اجتماعی وجود دارد، تقاضاها و درخواستها معمولاً به صورت مستقیم و آمرانه بیان نمی‌شود. به جای آن، افراد به دنبال استفاده از زبان غیرمستقیم هستند تا به این ترتیب احترام به مخاطب را حفظ کنند و از احساس تحکم و سلطه‌گری پرهیز کنند. در راهبردهای غیرمستقیم، فاصله اجتماعی بین گوینده و مخاطب ایجاد می‌کند که گوینده پیام خود را با استفاده از ابهام و به صورت غیرمستقیم منتقل کند (کاده، ۲۰۱۴، ص. ۱۸۰). در مکالمات روزمره، این نوع بیان به طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ زیرا فاصله اجتماعی میان افراد موجب می‌شود که تقاضاها از شکل آمرانه به ساختاری غیرمستقیم تغییر یابند. این تغییر در راهبرد بیان، منجر به مؤدبانه‌تر شدن سخن می‌شود (ماتسورا، ۱۹۹۸، ص. ۳۵). در این شیوه بیان، گوینده هنگام ابراز خواسته‌اش احساس اجبار نمی‌کند؛ از این رو، پیام او تهدیدی برای اعتبار اجتماعی مخاطب محسوب نمی‌شود (الشهری، ۲۰۰۴، ص. ۳۶۷). راهبرد غیرمستقیم دارای دو نوع درخواست و اشاره است.

۳-۲-۱ درخواست

درخواست به معنای ابراز خواسته‌ها یا نیازها به گونه‌ای است که احترام و ادب به مخاطب حفظ شود. این نوع درخواستها معمولاً با رعایت آداب و نزاکت اجتماعی و با توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی صورت می‌گیرند. در شیوه درخواست که یکی از مؤدبانه‌ترین راهبردهای بیان است، گوینده خواسته خود را در قالب پیشنهاد، کسب اطلاع، تعجب، شرط، بیان آرزو، امر غیرمستقیم، پرسش غیرمستقیم، تهدید و استفهام انکاری مطرح می‌کند. به مثال‌های زیر بنگرید:

مناجات اول: «إِلَهِي إِنْ كَانَ قَبِيحَ الذَّنْبِ مِنْ عَبْدِكَ فَلْيَحْسُنِ الْعَفْوَ مِنْ عِنْدِكَ» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۰۲) {استفاده از ساختار فعل شرط و جواب شرط برای بیان درخواست خود}

مناجات دوم: «أَسْأَلُكَ بِبِلَاغَةِ حِكْمَتِكَ، وَنَفَازِ مَشِيئَتِكَ، أَنْ لَاتَجْعَلَنِي لِغَيْرِ جُودِكَ مُتَعَرِّضاً» (همان، ص. ۴۰۲). {استفاده از ساختار پیشنهاد مؤدبانه أسألك أن}

مناجات سوم: «لَيْتَ شِعْرِي أَللِّشَّقَاءِ وَلَدَتْنِي أُمِّي؟ أَمْ لِلْعَنَاءِ رَبَّتْنِي؟ فَلَيْتَهَا لَمْ تَلِدْنِي، وَلَمْ تُرَبِّنِي، وَلَيْتَنِي عَلِمْتُ أَمِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ جَعَلْتَنِي، وَبِقُرْبِكَ وَجَوَارِكَ خَصَّصْتَنِي، فَتَقَرَّ بِذَلِكَ عَيْنِي، وَتَطْمَئِنَّ لَهُ نَفْسِي» (همان، ص. ۴۰۴) {استفاده از اسلوب بیان آرزو و ای کاش جهت ارائه درخواست مؤدبانه به مخاطب}

مناجات چهارم: «يَا مَنْ إِذَا سَأَلَهُ عَبْدٌ أَعْطَاهُ، وَإِذَا أَمَلَ مَا عِنْدَهُ بَلَغَهُ مِنْهُ، وَإِذَا أَقْبَلَ عَلَيْهِ قَرَبَهُ وَأَدْنَاهُ، وَإِذَا جَاهَرَهُ بِالْعِصْيَانِ سَتَرَ عَلَيَّ ذَنْبَهُ وَعَطَّاهُ، وَإِذَا تَوَكَّلَ عَلَيْهِ أَحْسَبَهُ وَكَفَّاهُ» (همان: ۴۰۶). {استفاده از ساختار مؤدبانه شرط}

مناجات چهارم: «أَسْأَلُكَ بِكَرَمِكَ أَنْ تَمَنَّ عَلَيَّ مِنْ عَطَائِكَ بِمَا تَقَرُّ [تَقْرَأُ] بِهِ عَيْنِي، وَمِنْ رَجَائِكَ بِمَا تَطْمَئِنُّ بِهِ نَفْسِي، وَمِنْ الْبَقِيَّةِ بِمَا تَهْوَنُ بِهِ عَلَيَّ مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا» (همان، ص. ۴۰۷). {استفاده از ساختار پیشنهاد مؤدبانه أسألك أن}

۲-۳-۲ اشاره

راهبرد اشاره نوعی از سخن است که در آن گوینده به دلیل فاصله اجتماعی مناسبی که با مخاطب دارد، مقصودش را بدون اشاره مستقیم به آن چه می خواهد به دست آورد، مطرح می کند (هدایت، ۱۳۸۴، ص. ۲۷). از آن جاکه مخاطب به محض دریافت چنین پیامی می تواند به راحتی مقصود گوینده را دریافت نماید و همچنین به جایگاه اجتماعی وی خدشه ای وارد نمی شود؛ لذا این نوع راهبرد به عنوان مؤدب ترین راهبرد بیان شناخته می شود (اکونومیدو، ۲۰۰۲، ص. ۲۱). راهبرد اشاره این امکان را به گوینده می دهد که بیش از آن چه عملاً می گوید، درخواست کند و از ایجاز به منظور ایجاد فاصله و در نتیجه ادب مندی بهره مند شود (عبداللہی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۱۳۶). استفاده از جایگزینی کلام خبری به جای کلام انشایی، تلمیح، کنایه، ضرب المثل، تمثیل، استعاره، نماد و غیره که از انواع راهبرد اشاره است، به گوینده این امکان را می دهد که خواسته ها یا نظرات خود را به صورت غیرمستقیم بیان کند. این نوع بیان به مخاطب این احساس را می دهد که او تحت فشار نیست و می تواند به راحتی به پیام پاسخ دهد. در ادامه چند مثال مرتبط به راهبرد اشاره ذکر می شود:

مناجات اول: «فَوَعَزَّتْكَ مَا أَجِدُ لِدُنُوبِي سِوَاكَ غَافِرًا، وَلَا أَرَى لِكَسْرِي غَيْرَكَ جَابِرًا» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۰۱). {به جای این که به صورت مستقیم به مخاطب بگویم که گناهانم را ببخش و مشکلات روحی ام را برطرف کن (کلام انشایی)، به صورت غیرمستقیم و در قالب کلام خبری، خواسته اش را مطرح کرده است.

همچنین همنشینی این خواسته به همراه واژه فَوْعَزَّتْكَ که نشان دهنده مقام رفیع مخاطب است بر این نکته تأکید دارد {

مناجات دوم: «إِلَهِي أَنْتَ الَّذِي فَتَحْتَ لِعِبَادِكَ بَابًا إِلَى عَفْوِكَ سَمِيَّتَهُ التَّوْبَةُ، فَقُلْتُ: تَوَبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا» (همان، ص. ۴۱۰). {استفاده از اسلوب تلمیح به آیات قرآن (کلام خداوند که خود مخاطب این دعاست) بیانگر اعتباردهی به مخاطب است {

مناجات دوم: «إِلَهِي لَأَحْوَلُ لِي وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِقُدْرَتِكَ، وَلَا نَجَاةَ لِي مِنْ مَكَارِهِ الدُّنْيَا إِلَّا بِعِصْمَتِكَ» (همان، ص. ۴۰۴). {استفاده از جایگزینی کلام خبری به جای کلام انشایی، یعنی به جای اینکه بگوید به من نیرو بده و مرا نجات بده، مخاطب را تکیه‌گاه خود معرفی کرده است {

مناجات چهارم: «يَا مَنْ سَعَدَ بِرَحْمَتِهِ الْقَاصِدُونَ، وَلَمْ يَشَقَّ بِنِقْمَتِهِ الْمُسْتَعْفِرُونَ» (همان، ص. ۴۰۶). {استفاده از شگرد کنایه از نوع موصوف؛ زیرا جمله فوق صفتی است که در بیان و تعریف موصوف (خداوند) بیان شده است و کنایه به خداوند دارد {

مناجات هشتم: «فِيَا مَنْ هُوَ عَلَى الْمُقْبِلِينَ عَلَيْهِ مُقْبِلٌ، وَبِالْعَاطِفِ عَلَيْهِمْ عَائِدٌ مُفْضِلٌ، وَبِالْعَافِلِينَ عَنْ ذِكْرِهِ رَحِيمٌ رَوُّوفٌ، وَبِجَذْبِهِمْ إِلَى بَابِهِ وَدُودٌ عَطُوفٌ» (همان، ص. ۴۱۲). {استفاده از ساختار کنایه موصوف که اشاره به خداوند دارد {

۳-۳ بازتاب راهبردهای ادب‌مندی کلامی در ترجمه انگلیسی

بررسی شیوه بازآفرینی راهبردهای ادب‌مندی در ترجمه انگلیسی اثر نشان می‌دهد که چیتیک با به‌کارگیری راهبردی لفظ‌گرا، ظرافت‌های زبانی ادب‌مندی در متن اصلی را در ترجمه انگلیسی بازتاب داده است. مرور اظهارات مترجم در مقدمه اثر که در ادامه خواهیم داد، گواهی بر آگاهانه بودن راهبرد مترجم است. به نمونه‌های زیر توجه کنید:

مناجات اول: «أَمَاتَ قَلْبِي عَظِيمُ جِنَايَتِي، فَأَحْيِهِ بِتَوْبَةٍ مِنْكَ يَا أَمَلِي وَبَغِيَّتِي، وَيَا سُؤْلِي وَمُنِيَّتِي» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۰۱).

The enormity of my crime has killed my heart, so revive it with repentance to You, O my wish, my purpose, my desire, and my hope (p. 482)

مترجم انگلیسی با پیروی از متن عربی دعا، فعل امر را با استفاده از چندین منادا تلطیف کرده تا ادب و تواضع گوینده در برابر ذات اقدس الهی حفظ شود. این انتخاب ناشی از راهبرد کلی ویلیام چیتیک در برگردان این اثر است. وی در پیش‌گفتار ترجمه خود (ص. ۳۲) بر برگردان لفظ به لفظ و دقیق ساختار ادعیه تا جایی که ترجمه روان

و قابل فهم باشد تاکید کرده است. با توجه به این که برگردان دقیق ساختار متن اصلی در انگلیسی ممکن بوده، مترجم دلیلی برای تغییر این ساختار نداشته است.

مناجات اول: «فَاسْتَجِبْ دُعَائِي، وَلَا تُخَيِّبْ فِيكَ رَجَائِي، وَتَقَبَّلْ تَوْبَتِي، وَكَفِّرْ خَطِيئَتِي، بِمَنِّكَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» (همان، ص. ۴۰۳).

So grant my supplication, disappoint not my hope in Thee, accept my repentance, and hide my offense, through Thy kindness and mercy, O Most Merciful of the merciful! (p. 485)

در ترجمه انگلیسی بالا نیز مانند متن عربی، افعال امر با قیود through Thy kindness and mercy و O Most Merciful of the merciful تلطیف شده است تا فاصله بین گوینده و مخاطب دعا حفظ گردد. مترجم در پیش گفتار خود (ص. ۳۲) تاکید کرده که تلاش وی در انتخاب روشن ترین و عام ترین برابرزادهای ممکن برای واژگان و مفاهیم متن اصلی بوده است. چیتیک در نمونه بالا نیز از راهبردی مشابه بهره گرفته است.

مناجات پانزدهم: «إِلَهِي فَزَهِّدْنَا فِيهَا، وَسَلِّمْنَا مِنْهَا بِتَوْفِيقِكَ وَعِصْمَتِكَ، وَأَنْزِعْ عَنَّا جَلَابِيبَ مُخَالَفَتِكَ، وَتَوَلَّ أُمُورَنَا بِحُسْنِ كِفَايَتِكَ؛ وَأَوْفِرْ مَزِيدَنَا مِنْ سَعَةِ رَحْمَتِكَ، وَأَجْمِلْ صِلَاتِنَا مِنْ فَيْضِ مَوَاهِبِكَ، وَأَغْرَسْ فِي أَفْئِدَتِنَا أَشْجَارَ مَحَبَّتِكَ، وَأَتِمِّمْ لَنَا أَنْوَارَ مَعْرِفَتِكَ، وَأَذِقْنَا حَلَاوَةَ عَفْوِكَ وَوَدَّةَ مَغْفِرَتِكَ، وَأَقْرِرْ أَعْيُنَنَا يَوْمَ لِقَائِكَ بِرُؤْيُوتِكَ، وَأَخْرِجْ حُبَّ الدُّنْيَا مِنْ قُلُوبِنَا كَمَا فَعَلْتَ بِالصَّالِحِينَ مِنْ صَفْوَتِكَ وَالْأَبْرَارِ مِنْ خَاصَّتِكَ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، وَيَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ» (همان، ص. ۴۲۱).

My God, Induce us to renounce it and keep us safe from it by Thy giving success and Thy preservation from sin. Strip from us the robes of opposing Thee, attend to our affairs through Thy good sufficiency, amplify our increase from the boundless plenty of Thy mercy, be liberal in our gifts from the overflow of Thy grants, plant in our hearts the trees of Thy love, complete for us the lights of Thy knowledge, give us to taste the sweetness of Thy pardon and the pleasure of Thy forgiveness, gladden our eyes on the day of meeting Thee with the vision of Thee, dislodge the love of this world from our spirits, just as Thou hast done for the righteous, Thy selected friends, and for the pious, those whom Thou hast singled out! O Most Merciful of the merciful, O Most Generous of thee most generous!

در مثال بالا از ترجمه انگلیسی نیز مانند متن عربی دعا، افعال امر با کاربرد جمله زیبای just as Thou hast done for the righteous, Thy selected friends, and for the pious, those whom Thou hast singled out!

O Most Merciful of the merciful, O Most Generous of thee most generous!

تلطیف شده است تا فاصله میان گوینده و مخاطب دعا حفظ شود. این انتخاب مترجم از یک طرف تابع هنجار لفظ‌گرایی حاکم بر برگردان متون مقدس است. برای مثال، ناصر، شیروی خوزانی و توکلی محمدی (۱۳۹۳) با بررسی ترجمه‌های لفظ‌گرای معاصر قرآن بر برتری و توفیق

نسبی این ترجمه‌ها بر ترجمه‌های آزاد تاکید کرده‌اند. از سوی دیگر، خود ویلیام چیتیک نیز در مقدمه ترجمه (ص. ۳۳)، هدف خود را انتخاب معادل‌هایی عام و قابل فهم دانسته که به درک مشترک جهانی از مفهوم ادعیه کمک کرده و به تفاسیر فرقه‌ای خاص از ادعیه منجر نشود.

«سَكِينَتِكَ؛ أَنْوَارِ مَحَبَّتِكَ؛ شَدِيدِ رُكْنِكَ؛ أَكْنَافِ عِصْمَتِكَ، بِرَأْفَتِكَ وَرَحْمَتِكَ؛ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» استفاده شده است که مؤید ادعای فوق است: «أَسْأَلُكَ يَا أَهْلَ خَاصَّتِكَ مِنْ مَلَائِكَتِكَ وَالصَّالِحِينَ مِنْ بَرِيَّتِكَ، أَنْ تَجْعَلَ عَلَيْنَا وَاقِيَةً تُنَجِّنَا مِنَ الْهَلَكَاتِ، وَتُجَنِّبَنَا مِنَ الْآفَاتِ، وَتُكِنُّنَا مِنْ دَوَاهِي الْمُصِيبَاتِ، وَأَنْ تُنْزِلَ عَلَيْنَا مِنْ سَكِينَتِكَ، وَأَنْ تُغَشِّيَ وَجُوهَنَا بِأَنْوَارِ مَحَبَّتِكَ، وَأَنْ تُؤْوِيَنَا إِلَى شَدِيدِ رُكْنِكَ، وَأَنْ تُحَوِّيَنَا فِي أَكْنَافِ عِصْمَتِكَ، بِرَأْفَتِكَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۲۱).

I ask Thee by those whom Thou hast singled out, Thy angels and the righteous among Thy creatures, to assign over us a protector through which Thou wilt deliver us from destructions, turn aside from us blights, and hide us from the striking of great afflictions, to send down upon us some of Thy tranquility, to wrap our faces in the lights of love for Thee to give us haven in Thy strong pillar, and to gather us under the wings of Thy preservation! By Thy clemency and Thy mercy, O Most Merciful of the merciful (p. 530)

در مثال انگلیسی بالا، گوینده از ساختاری مشابه گفت‌کنش استفاده کرده و با اصرار و خواهش خواسته‌ای را طرح کرده است. مترجم انگلیسی هم مشابه متن عربی از ساختارهای تعدیل‌کننده‌ای همچون *By Thy clemency and Thy mercy* و *O Most Merciful of the merciful* برای تعدیل و تلطیف درخواست خویش بهره گرفته است.

مناجات اول: «إِلَهِي إِنْ كَانَ قَبِيحَ الذَّنْبِ مِنْ عَبْدِكَ فَلْيَحْسُنِ الْعَفْوَ مِنْ عِنْدِكَ» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۰۲) {استفاده از ساختار فعل شرط و جواب شرط برای بیان درخواست خود}

My God, though the sins of Thy servant are ugly. Thy pardon is beautiful (p. 484)
در مثال انگلیسی بالا، درخواست گذشت مانند متن عربی به صورت غیرمستقیم ولی این بار با استفاده از تضاد میان دو جمله‌واره وابسته بیان شده است.

مناجات دوم: «أَسْأَلُكَ بِبِلَاغَةِ حِكْمَتِكَ، وَنَفَاذِ مَشِيئَتِكَ، أَنْ لَاتَجْعَلَنِي لِغَيْرِ جُودِكَ مُتَعَرِّضًا» (همان، ص. ۴۰۲).

So I ask Thee by Thy farreaching wisdom and Thy penetrating will not to let me expose myself to other than Thy munificence (p. 488)
در مثال انگلیسی بالا نیز مانند متن عربی دعا، از یک ساختار پیشنهاد مودبانه استفاده شده و این پیشنهاد با قیود *by Thy farreaching wisdom* و *Thy penetrating will* برای تلطیف بیشتر این پیشنهاد مودبانه استفاده شده است.

مناجات سوم: «لَيْتَ شِعْرِي أَلِشَّقَاءِ وَلَدَتْنِي أُمِّي؟ أَمْ لَلْعَنَاءِ رَبَّتْنِي؟ فَلَيْتَهَا لَمْ تَلِدْنِي، وَلَمْ تُرَبِّنِي، وَلَيْتَنِي عَلِمْتُ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ جَعَلْتَنِي، وَبِقُرْبِكَ وَجِوَارِكَ خَصَصْتَنِي، فَتَقَرَّ بِذَلِكَ عَيْنِي، وَتَطْمَئِنَّ لَهُ نَفْسِي» (همان، ص. ۴۰۴)

Would that I knew— Did my mother bear me for wretchedness? Did she nurture me for suffering? Would then that she had not borne me and had not nurtured me! Would that I had knowledge Hast Thou appointed me one of the people of felicity? Hast Thou singled me out for Thy nearness and neighborhood? Then would my eyes be gladdened, and in that my soul reach serenity (pp. 489-490)

در مثال انگلیسی بالا، همانند متن عربی دعا، از تمنا و آرزو برای بیان درخواست استفاده شده است. ساختار would that در انگلیسی بیانگر آرزو است.

مناجات چهارم: «يَا مَنْ إِذَا سَأَلَهُ عَبْدٌ أَعْطَاهُ، وَإِذَا أَمَلَ مَا عِنْدَهُ بَلَغَهُ مِنْهُ، وَإِذَا أَقْبَلَ عَلَيْهِ قَرَبَهُ وَأَدَّاهُ، وَإِذَا جَاهَرَهُ بِالْعِصْيَانِ سَتَرَ عَلَى ذَنْبِهِ وَعَطَّاهُ، وَإِذَا تَوَكَّلَ عَلَيْهِ أَحْسَبَهُ وَكَفَّاهُ» (همان: ۴۰۶).

O He who gives to a servant who asks from Him, takes him to his wish when he expectantly hopes for what is with Him, brings him near and close when he approaches Him, covers over his sin and cloaks it when he shows it openly, and satisfies and suffices him when he has confidence In Him! (p. 493)

در مثال انگلیسی بالا نیز مانند متن عربی دعا از ساختار شرطی مودبانه و کنش گفتار غیرمستقیم برای درخواست استفاده شده است. توصیف بخشندگی همیشگی خداوند پیش مقدمه درخواست غیرمستقیم بوده است.

مناجات چهارم: «أَسْأَلُكَ بِكَرَمِكَ أَنْ تُؤْتِنِي عَلَيَّ مِنْ عَطَائِكَ بِمَا تَقَرُّ [تَقَرُّ] بِهِ عَيْنِي، وَمِنْ رَجَائِكَ بِمَا تَطْمَئِنُّ بِهِ نَفْسِي، وَمِنْ الْيَقِينِ بِمَا تُهَوِّنُ بِهِ عَلَيَّ مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا» (همان، ص. ۴۰۷).

I ask Thee by Thy generosity to show kindness toward me through Thy gifts, with that which will gladden my eye, through hope in Thee, with that which will give serenity to my soul, and through certainty with that which will make easy for me the afflictions of this world (pp. 495-496).

در نمونه ترجمه بالا نیز مانند متن عربی دعا از ساختار درخواست مودبانه استفاده شده و این درخواست با کاربرد by Thy generosity و through Thy gifts برای حفظ فاصله میان گوینده و مخاطب دعا استفاده شده تا ادب مندی درخواست تامین شود.

مناجات اول: «فَوَعَزَّتْكَ مَا أَجِدُ لِدُنُوبِي سِوَاكَ غَافِرًا، وَلَا أَرَى لِكَسْرِي غَيْرَكَ جَابِرًا» (علی بن الحسین، ۱۴۲۶، ص. ۴۰۱).

By Your glory, I do not find anyone to forgive my sins except You, and I do not find anyone to compensate for my heartbreak except You.

در متن انگلیسی دعا نیز همچون متن اصلی از راهبرد اشاره استفاده شده تا درخواست بخشش به صورت غیرمستقیم مطرح شود. عبارت آغازین *By Your glory* نیز به تحقق این منظور کمک کرده و فاصله بین گوینده و مخاطب دعا را حفظ کرده است.

مناجات دوم: «إِلَهِي أَنْتَ الَّذِي فَتَحْتَ لِعِبَادِكَ بَابًا إِلَى عَفْوِكَ سَمَّيْتَهُ التَّوْبَةَ، فَقُلْتُ: تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا» (همان، ص. ۴۱۰). {استفاده از اسلوب تلمیح به آیات قرآن (کلام خداوند که خود مخاطب این دعاست) بیانگر اعتباردهی به مخاطب است}

My God, Thou art He who hast opened a door to Thy pardon and named it 'repentance', for Thou said Repent to ALLAH with (unswerving repentance) (p. 484).

در مثال انگلیسی بالا نیز همانند متن عربی آیه، از تلمیح به آیه قرآن برای طرح درخواست بخشش استفاده شده است که از سویی بیانگر اعتباردهی به مخاطب است.

مناجات دوم: «إِلَهِي لَأَحْوَلُ لِي وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِقُدْرَتِكَ، وَلَا نَجَاةَ لِي مِنْ مَكَارِهِ الدُّنْيَا إِلَّا بِعِصْمَتِكَ» (همان، ص. ۴۰۴). My God, here is no force and not strength except in Thy power, and no deliverance for me from the detested things of this world save through Thy preservation (p. 488)

در نمونه انگلیسی بالا نیز مانند متن عربی آیه از جایگزینی کلام خبری به جای کلام انشایی برای طرح غیرمستقیم درخواست استفاده شده و دعاکننده خداوند را تکیه‌گاه خود قرار داده است. مناجات چهارم: «يَا مَنْ سَعَدَ بِرَحْمَتِهِ الْقَاصِدُونَ، وَلَمْ يَشْقَ بِنِقْمَتِهِ الْمُسْتَعْفِرُونَ» (همان، ص. ۴۰۶).

O He through whose mercy the strivers reach felicity and through whose vengeance the seekers of forgiveness are not made wretched! (p. 494)

در نمونه انگلیسی بالا نیز مانند متن عربی آیه، از کنایه از نوع موصوف برای وصف بخشندگی خداوند و طرح درخواست غیرمستقیم بخشش الهی استفاده شده است تا با این شیوه، فاصله میان گوینده و مخاطب دعا حفظ گردد.

مناجات هشتم: «فِيَا مَنْ هُوَ عَلَى الْمُقْبِلِينَ عَلَيْهِ مُقْبِلٌ، وَبِالْعَطْفِ عَلَيْهِمْ عَائِدٌ مُفْضِلٌ، وَبِالْغَافِلِينَ عَنْ ذِكْرِهِ رَحِيمٌ رَوْوْفٌ، وَبِجَذْبِهِمْ إِلَى بَابِهِ وَدَوْدٌ عَطُوفٌ» (همان، ص. ۴۱۲).

O He who comes toward those who come toward Him and grants gifts and bestows bounty upon them through tenderness! He is compassionate and clement toward those heedless of His remembrance and loving and tender in drawing them to His door! (p. 508)

در مثال انگلیسی بالا همانند متن عربی دعا از ساختار کنایه موصوف در وصف بخشندگی خداوند استفاده شده و درخواست بخشایش به طور غیرمستقیم از خداوند مطرح شده است تا فاصله میان گوینده و مخاطب دعا حفظ شود.

۳-۴ بحث درباره نتایج

بررسی راهبردهای ادب‌مندی در متن عربی ادعیه پانزده‌گانه امام سجاد(ع) نشام می‌دهد که حضرت از همه راهبردهای ادب‌مندی در خطاب قرار دادن خداوند بهره برده‌اند. ایشان از طرح درخواست مستقیم از خداوند حتی‌الامکان دوری جسته‌اند و درخواست‌ها را در قالب گزاره خبری، پرسش و اشاره طرح کرده‌اند. در مواردی نیز که حضرت از سر پافشاری و اصرار درخواستی را به طور مستقیم از خداوند مطرح کرده‌اند این درخواست را با کاربرد انواع منادا و قیود آهنگین و زیبا تلطیف و تعدیل نموده‌اند تا فاصله‌گذاری میان دعاکننده و ذات اقدس الهی حفظ شده و ادب‌مندی دعا تامین گردد.

یافته‌های این بخش مؤید نتایج پژوهش ابوتاکلی (۲۰۰۵م) است. وی با بررسی ساختارهای امر در زبان عربی به این نتیجه رسیده بود که گاه مخاطب از ابزارهای تعدیلی خاصی برای دستور دادن استفاده می‌کند؛ لذا محتوای اصلی دستور را تغییر نمی‌دهد، بلکه با تکنیک‌هایی خاص، فشار آن را کمتر یا بیشتر می‌کند.

نتایج بررسی مناجات‌های عربی همچنین تاییدی بر یافته‌های مقدسی‌نیا و سلطانی (۱۳۹۳ش) در مقاله «کاربردشناسی زبان و سازوکارهای ادب‌ورزی در برخی از ادعیه شیعیه» است. این پژوهش‌گران با بررسی ساختارهای ادب‌مند در گفتگوهای انسان با خدا، چنین نتیجه گرفتند که انسان در هنگام طرح خواسته خود با خداوند، از سازوکار کوچک‌داشت خود و بزرگ‌داشت دیگری استفاده می‌کند.

یافته‌های این پژوهش همچنین همسو با نتایج مطالعه تهرانی (۱۳۹۳) است که با تحلیل ابعاد معرفتی ادب‌مندی در ادعیه نشان داده بود ادب الهی به منزله حفظ حریم خداوند و اجتناب از تعرض به حد و مرزهای شناخته‌شده‌ای است که از طریق وحی مقرر شده است. نتایج مطالعه جاری همچنین موید یافته‌های کوثری (۱۴۰۱) است که با بررسی آداب دعا در روایات دینی نتیجه گرفته بود استجاب دعا نیازمند تسبیح مقام خداوند و رعایت حدود و حریم اوست.

از سوی دیگر، بررسی ترجمه انگلیسی ادعیه پانزده‌گانه گویای آن است که مترجم با پابندی دقیق به ساختار متن عربی دعا و ترجمه دقیق توانسته ادب‌مندی امام معصوم(ع) را به شکلی موثر در ترجمه خویش بازتاب دهد. این لفظ‌گرایی و ترجمه دقیق از یک سو مطابق با هنجار لفظ‌گرایی حاکم بر برگردان متون مذهبی است. پیش از این، ناصری، شیروی خوزانی و توکلی محمدی (۱۳۹۳) با بررسی نقاط قوت و ضعف ترجمه‌های تحت‌اللفظی معاصر قرآن کریم به زبان فارسی و مقایسه آن‌ها با ترجمه‌های معناگرا نشان داده بودند که ترجمه‌های تحت‌اللفظی قرآنی کریم در مقایسه با ترجمه‌های محتوایی، باوجود کاستی‌های خود، از برتری‌های نسبی نیز برخوردارند. خزاعی‌فر و قاضی‌زاده (۱۳۹۴) نیز با بررسی ترجمه‌های قرآن به فارسی در دوره‌های پیش و پس از انقلاب نشان داده بودند که لفظ‌گرایی، هنجار غالب در میان مترجمان قرآن بوده است.

سبک فردی مترجم یکی از عوامل دیگری است که به صورت آگاهانه یا نیمه آگاهانه بر انتخاب‌های وی موثر است. سبک ویلیام چیتیک در ترجمه‌های پیشین وی از متون مقدس نیز سبکی لفظ‌گرا بوده است. پیش از این، منتشر (۱۳۹۴) با بررسی ترجمه استعاره‌ها در نسخه انگلیسی صحیفه سجادیه از ویلیام چیتیک نشان دادند چیتیک سعی کرده است تا جایی که ممکن است استعاره‌ها را کلمه به کلمه و البته وفادار به متن اصلی ترجمه کند و به همین دلیل ترجمه وی به سبک ادبی متن اصلی نزدیک است. منافی اناری (۱۳۸۷) نیز در پژوهش خود با مقایسه تطبیقی دو ترجمه انگلیسی صحیفه سجادیه دریافتند بود که سبک چیتیک مبتنی بر لفظ‌گرایی و در راستای حفظ سبک و سیاق و صورت متن اصلی است.

بیگمان، دقیق‌ترین توضیحی که از سبک ترجمه چیتیک می‌توان ارائه داد بر پایه پیش‌گفتاری است که چیتیک بر ترجمه خود نگاشته است. چیتیک در مقدمه ترجمه خود (ص. ۳۳) ذکر کرده که اثر مذکور را از روی نسخه عربی و با «بیشترین دقت در انتقال الفاظ تا آنجا که به خوانش‌پذیری و درک مفاهیم خدش‌های وارد نشود» ترجمه کرده است. یافته‌های پژوهش جاری با سخن چیتیک همسو است. وی کوشیده به زبانی ترجمه کند که ملموس، غیرایدئولوژیک و جهانی باشد. وی برای این منظور کوشیده عام‌ترین و قابل درک‌ترین برابر‌نهادهای ممکن را به کار برد و در دام تفاسیر فرقه‌ای نیفتد. این تمایل چیتیک برآمده از رویکرد عارفانه وی به دین و پژوهش دینی است که پیش از این برخی پژوهش‌گران دینی نیز بدان اشاره کرده‌اند (برای مثال، سلطانی و رضی، ۱۳۹۴).

۴- نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بیشترین راهبرد بیان کلامی در مجموعه مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) راهبرد غیرمستقیم است که شامل دو نوع درخواست و اشاره می‌شود. این راهبرد، که ریشه در ساختارهای کلامی و معنوی ادعیه دارد، به منظور حفظ ادب‌مندی و خشوع در گفت‌وگوی کلامی با خداوند به کار رفته است. امام سجاد (ع)، به‌عنوان گوینده این مناجات‌ها، به‌جای استفاده از عبارات مستقیم و صریح، از ساختارهای غیرمستقیم و محترمانه بهره برده‌اند که نه تنها نشان‌دهنده تواضع و فروتنی ایشان است، بلکه به تعمیق ارتباط معنوی و ایجاد فضایی احترام‌آمیز و مقدس در این متون کمک می‌کند. این ویژگی کلامی، که در دیگر مناجات‌های صحیفه سجادیه نیز مشهود است، بازتاب‌دهنده عمق معارف اهل بیت (ع) در برقراری ارتباط با خداوند و ترویج فرهنگ خشوع و ادب در گفتمان دینی است. زبان مناجات‌های پانزده‌گانه، با ظرافت و زیبایی، احساسات، باورها و امیدهای گوینده را منتقل می‌کند و از طریق راهبرد غیرمستقیم، تأثیر عمیقی بر روان و قلب مخاطب می‌گذارد، به‌گونه‌ای که همچون پلی معنوی، انسان را به خداوند نزدیک‌تر می‌سازد.

بررسی الگوهای ادب‌مندی کلامی در این مناجات‌ها نشان داد که استفاده از ساختارهای غیرمستقیم، پرسش‌های غیرمستقیم، اسلوب تعجب، و عبارات کنایه‌ای، فضایی تأمل‌برانگیز و معنوی ایجاد کرده است. این الگوها نه تنها معانی عمیق دینی را منتقل می‌کنند، بلکه با برانگیختن احساسات و عواطف مخاطب، به برقراری ارتباط عمیق‌تر با مفاهیم کلامی و معارف شیعی یاری می‌رسانند. در شرایطی که فاصله معنوی و کلامی میان گوینده (بنده) و مخاطب (خداوند) وجود دارد، استفاده از راهبردهای غیرمستقیم، احترام و خشوع را حفظ کرده و از هرگونه تحکم یا سلطه‌گری زبانی پرهیز می‌کند. این فاصله‌گذاری کلامی، که ریشه در معارف اهل بیت (ع) دارد، فضایی مقدس و محترمانه ایجاد می‌کند و به گوینده امکان می‌دهد تا در عین ابراز نیازها و التماس‌ها، عظمت و مقام الهی مخاطب را پاس بدارد. این ویژگی‌ها نشان‌دهنده نیاز عاطفی و معنوی بنده به آرامش و رهایی از دشواری‌هاست که در قالب گفتگویی کلامی و معنوی بیان شده است.

تحلیل ترجمه انگلیسی این مناجات‌ها، که توسط چیتیک انجام شده، نشان داد که مترجم با بهره‌گیری از راهبردی لفظ‌گرا و دقیق، توانسته است ساختارهای کلامی و معنوی متن عربی را به خوبی حفظ کند. این ترجمه، با پایبندی به ادب‌مندی و عمق معنوی مناجات‌ها، جلوه‌ای از معارف کلامی اهل بیت (ع) را در زبان انگلیسی بازتاب داده و به ترویج این معارف در عرصه بین‌المللی کمک کرده است. چیتیک در پیش‌گفتار خود به روشنی از رویکرد عرفانی و تکثرگرایی خود در ترجمه متون مقدس سخن گفته و بر اهمیت حفظ ساختارهای کلامی و معنوی تأکید کرده است. این رویکرد نه تنها با هنجارهای غالب در ترجمه متون دینی هم‌خوانی دارد، بلکه به انتقال دقیق ویژگی‌های کلامی مناجات‌های امام سجاد (ع) یاری رسانده است.

این پژوهش، مانند هر مطالعه دیگر، با محدودیت‌هایی همراه بوده است. تمرکز پژوهش حاضر بر مناجات‌های پانزده‌گانه امام سجاد (ع) بوده است، و بررسی دیگر ادعیه ائمه معصومین (ع) می‌تواند به تعمیق یافته‌های کلامی این مطالعه کمک کند. همچنین، تحلیل سایر ترجمه‌های انگلیسی مناجات‌های دینی می‌تواند درک جامع‌تری از راهبردهای مترجمان در حفظ ادب‌مندی و انتقال معارف کلامی شیعه فراهم آورد. این بررسی‌ها می‌توانند نشان دهند که کدام راهبرد ترجمه به بازتاب دقیق‌تر ویژگی‌های کلامی و معنوی ادعیه در سطح بین‌المللی کمک بیشتری کرده است. در نهایت، این پژوهش گامی در راستای تبیین جنبه‌های کلامی معارف اهل بیت (ع) و گسترش آن‌ها در حوزه مطالعات کلامی شیعه محسوب می‌شود و می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های آینده در این حوزه باشد.

قرآن کریم

- تک تبار فیروزجائی، حسین، حاجی خانی، علی و مقدسی نیا، مهدی (۱۳۹۷). بررسی شیوه‌های رعایت ادب در صحیفه سجاده. *مجله علمی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی*. ۱۴ (۴۹). ۱-۲۰. doi: 20.1001.1.23456361.2019.14.49.1.5
- تهرانی، مجتبی (۱۳۹۳). «دین تخلق به آداب الهی است». *پاسدار اسلام*. ۲۱ (۳۸۹). ۱۲-۱۴.
- خزاعی فر، علیرضا و قاضی زاده، خلیل (۱۳۹۴). تأثیر هنجارها بر روند ترجمه: مورد پژوهی: ترجمه‌های معاصر قرآن مجید. *مطالعات زبان و ترجمه*. ۴۸ (۳). ۸۳-۱۰۱. doi: 20.1001.1.22285202.1394.48.3.4.3
- سلطانی، بهروز و رضی، احمد (۱۳۹۴). روش شناسی ویلیام جیتیک در بررسی و تفسیر متون حکمی و عرفانی. *روش شناسی علوم انسانی*. ۲۱ (۸۴). ۴۳-۶۵.
- الشهری، عبدالهادی بن ظافر (۲۰۰۴). *استراتیجیات الخطاب مقاربه لغویة تداولیة*. بیروت: دارالکتب الجدید المتحدہ.
- علی بن الحسین (۱۴۲۶ق). *الصحیفه السجادیة الجامعه*. إشراف: محمد باقر نجل مرتضی و الموحد الأبطحی الأصفهانی. قم: مؤسسه الإمام المهدی.
- القحطانی، سعد محمد؛ الریاشی، محمدناصر (۲۰۱۶). أسالیب الاعتذار لدى متعلمی اللغة العربیة. *مجلة الحكم*. ۴ (۸). ۶۰-۹۳.
- کاده، لیلی (۲۰۱۴). الاستنزام الحواری فی الدرس اللسانی الحدیث: طه عبدالرحمن أنموذجا. *جامعة مولود معمري: الممارسات اللغویة*. ۳ (۳). ۱۹۴-۱۶۵.
- کوثری، عباس (۱۴۰۱). آداب دعا. روتوشه. ۳ (۹). ۱۱-۲۱.
- منافی اناری، سالار (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی و تحلیلی دو ترجمه انگلیسی صحیفه سجاده. *متن پژوهی ادبی*. ۱۲ (۳۵). ۱۱۱-۱۲۹. doi: 10.22054/Itr.2008.6451
- منتشری، ایرج (۱۳۹۴). بررسی ترجمه استعاره‌ها در ترجمه‌های انگلیسی صحیفه سجاده. *دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس: پایان‌نامه کارشناسی ارشد*.
- ناصری، مهدی، شیرین خوزانی، مصطفی و توکلی محمدی، محمودرضا (۱۳۹۳). ترجمه‌های تحت‌اللفظی معاصر قرآن کریم به زبان فارسی: برتری‌ها و کاستی‌ها. *مطالعات ترجمه قرآن و حدیث*. ۱ (۲). ۱۳۷-۱۶۷. doi: 20.1001.1.24233757.1393.1.2.6.3
- هدایت، ندا (۱۳۸۴). تأثیر جنسیت بر نحوه بیان تقاضا: پژوهش در حوزه جامعه‌شناسی زبان. *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*. ۲ (۴). ۱۷-۴۰.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford University Press.
- Blankenship, K. L., & Craig, T. Y. (2006). Rhetorical question use and resistance to persuasion: An attitude strength analysis. *Journal of Language and Social Psychology*, 25(2), 111–128. <https://doi.org/10.1177/0261927X06286373>
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
- Chittick, W. C. (1997). *The perfect book of Imam Zaynul Aabideen A'li Ibnul-Husayn As-Sajjad As, Saheefatul-Kaamilatus Sajjaadeeyah*. Ansariyan Publications.
- Economidou-Kogetsidis, M. (2002). Requestive strategies in English and Greek: Observations from an airline's call centre. *Nottingham Linguistic Circular*, 17, 1–22.

- Goatly, A. (1995). Directness, indirectness and deference in the language of classroom management: Advice for teacher trainees. *IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 33(3), 267–284. <https://doi.org/10.1515/iral.1995.33.3.267>
- Matsuura, H. (1998). Japanese EFL learners' perception of politeness in low imposition requests. *JALT Journal*, 20(1), 33–48.
- Searle, J. R. (1971). *What is a speech act?*, in J.R. Searle (ed.) *The Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press, 44–46.
- Sridhar, S., & Atawneh, A. (1993). Arabic-English bilinguals and the directive speech act. *World Englishes*, 12(3), 279–297. <https://doi.org/10.1111/j.1467-971X.1993.tb00033.x>
- Thomas, J. (1995). *Meaning in interaction: An introduction to pragmatics*. Longman.